

Алтай ЕФЕНДІЄВ,
Генеральний секретар
Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ

ГУАМ І СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Усі погляди та оцінки є моїми власними і не відображають позиції організації та держав-членів ГУАМ

Анотація. У статті проаналізовано геополітичну ситуацію в регіоні та довкола нього протягом останніх трьох десятиліть, а також окреслено підвалини створення організації ГУАМ, її розвиток, мету і завдання, відносини з партнерами, утілену й заплановану діяльність, зокрема в енергетичній сфері. Конфлікти і війни на територіях країн-учасниць організації продемонстрували всі хиби нинішньої системи міжнародних відносин і безпекового порядку. Аналіз процесів у регіоні ГУАМ сприяє розумінню справжніх, а не здекларованих намірів і цілей російської агресії проти України. У статті подано рекомендації й складено прогнози щодо розвитку регіону ГУАМ та трансформування міжнародної системи. Підкреслено, що пріоритетним механізмом підтримання миру й безпеки для держав ГУАМ є спільні й індивідуальні ініціативи на глобальному рівні.

Ключові слова: ГУАМ, регіональне об'єднання, безпека, стабільність, російсько-українська війна.

Ініціатива ГУАМ – сміливий крок у правильному напрямку

Слава Україні та її героям! Насамперед хочу висловити наш захват силою духу та стійкістю вашого народу, а також підтвердити нашу непохитну підтримку і солідарність у цій історичній боротьбі українців не лише за свою незалежність і свободу, а й у бою за новий світ. Бажаємо вам успіхів і перемоги.

ГУАМ було створено як колективну відповідь на безпекові виклики, з якими зіткнулася кожна з країн-засновниць після відновлення незалежності внаслідок розпаду СРСР 1991 року. Всі наші держави успадкували безліч проблем, властивих імперській політиці «розділяй і володарюй». Ми стали свідками багатьох інспірованих зовні етнічних конфліктів, сепар-

ратистських рухів, локальних і регіональних війн, які призвели до окупації й анексії. Усе це становило серйозні загрози територіальній цілісності та суверенітету держав, які тільки-но відновили незалежність, гальмувало їхній розвиток та інтегрування в міжнародну спільноту.

Хоча ці конфлікти різняться за багатьма ознаками та проявами, вони мають спільний знаменник: їхнє джерело – Кремль. Росія тримала мотузки для маніпулювання ситуаціями й іноді смикала за них, щоб підвищити напруженість, а потім утрутитися як «миротворець», зберегти свою присутність і контроль над становищем. Це ноу-хау не нове. Достатньо зазначити, що регіон ГУАМ був переповнений етнічними та військовими сутічками, які десятиліттями створювали серйозні ризики й загрози регіональній та міжнародній безпеці і стабільності.

Російська Федерація була серед ініціаторів розпаду Радянського Союзу та визнала всі його геополітичні наслідки, зокрема появу нових незалежних держав (ННД). Однак із розпадом СРСР імперія не впала. Імперіалізм був глибоко вкорінений у політичних елітах РФ, які чекали моменту для відродження та відновлення імперії. На початку 2000-х років вони недвозначно дали світові зрозуміти, що сприймають розвал СРСР як «найбільшу геополітичну катастрофу ХХ століття». Тож виправлення цієї «історичної помилки» вважали своєю «священною місією».

Ще одним важливим чинником є географія ГУАМ на периферії колишньої імперії, необхідній для її існування та виживання. Втрата контролю над цими колишніми територіями, а сьогодні – незалежними країнами, могла би прискорити руйнування самої РФ у нинішньому вигляді та її остаточний і повний розпад як імперії. Окрім відцентрових тенденцій ННД до збереження своєї незалежності, ситуацію загострила поява в регіоні нових зовнішніх акторів. Історично географія ГУАМ була зоною суперництва й боротьби за вплив та домінування регіональних і глобальних гравців. Поєднання та зіткнення цих факторів могло поглибити та прискорити протистояння між різними силами. Саме крізь призму взаємодії цих чинників можна розглядати й інтерпретувати події в регіоні, щоб зрозуміти злочасну логіку агресивної поведінки РФ.

Це був спільний виклик для чотирьох країн, і їхні лідери зрештою вирішили об'єднати зусилля, аби додати голосам гучності, а позиціям – видимості і значущості задля зменшення ризиків і загроз подальшої ескалації. 10 жовтня 1997 року президенти Азербайджанської Республіки, Грузії, Республіки Молдова та України підписали в Страсбурзі Спільне комюніке, яким заснували нову регіональну ініціативу – ГУАМ (за аббревіатурою перших літер країн-засновниць). Серед здекларованих цілей зазначали «внесок у підтримання миру, стабільності та безпеки на основі норм і принципів міжнародного права».

Ініціатива отримала широке визнання як сміливий крок у правильному напрямі та швидко знайшла підтримку з боку країн-партнерів і міжнародних організацій (МО). Перспективний старт закономірно посприяв її трансформуванню в повноцінну МО. На саміті 2006 року в Києві президенти держав ГУАМ ухвалили рішення про розширення та поглиблення співпраці в політичній, парламентській, економічній і бізнесовій сферах. Об'єднання також змінило назву на Організацію за демократію та економічний розвиток – ГУАМ (ОДЕР – ГУАМ). У Києві розташована її штаб-квартира – Постійний міжнародний секретаріат, покликаний організувати та координувати діяльність ГУАМ.

Однією з пріоритетних цілей було визначено налагодження співпраці в основних галузях: транспортній, енергетичній та торговельній – засадах діяльності організації. Безперечно, спектр роботи охопив і багато інших сфер, як-от туризм, освіту, охорону здоров'я, надзвичайні ситуації, боротьбу з організованою злочинністю тощо. Однак головною метою було зблизити країни ГУАМ, зміцнити їхні торговельно-економічні зв'язки, щоб у цьому географічному просторі перепліталися нові альтернативні транспортні шляхи і дороги й енергетичні трубопроводи, що тісно пов'язані з розвитком вільної торгівлі та залученням прямих іноземних інвестицій. Ми прагнули не тільки спроектувати нашу географію як новий альтернативний міст, що з'єднує дві економічні потуги – Європу й Азію, а й просувати та формувати цей регіон як зону вільного транзиту, торгівлі й інвестицій.

Утілення цих цілей не тільки поліпшило б співпрацю між державами-членами ГУАМ, а й насамперед сприяло інтеграції регіону у світову економіку, формуванню його як нового геополітичного суб'єкта в межах європейської архітектури безпеки і взаємодії. Якби ці ідеї й ініціативи було реалізовано, то сьогодні ситуація в нашому регіоні могла би бути зовсім іншою.

Російське керівництво сприйняло це як страшний сценарій для своїх відтермінованих планів. Від самого початку створення ГУАМ Кремль розглядав організацію як загрозу своїм національним інтересам, тож діяв відповідно. Він регулярно провадив інформаційні кампанії з дискредитації ГУАМ і використовував усі можливі канали, зокрема вплив на політичні еліти в державах-членах організації, для перешкодження співпраці між ними та їхніми партнерами.

Водночас період із моменту заснування 1997 року до літа 2008 року був динамічним і плідним у діяльності ОДЕР – ГУАМ. За цей час голови держав провели дев'ять самітів, що уможливило потужний політичний провід і лідерство. Численні міністерські й експертні зустрічі високого рівня забезпечили розроблення та прийняття базових документів, спрямованих на підтримку ефективного функціонування організації. Норма-

тивно-правова база заклала підвалини для поглиблення міждержавної взаємодії. Нові концептуальні ідеї з розбудови майбутньої співпраці й інтеграції слугували орієнтиром для проектів та ініціатив.

Варто наголосити, що діяльність ГУАМ міцно базувалася на нормах і принципах міжнародного права, а також основних положеннях усіх провідних міжнародних організацій. Тому ОДЕР – ГУАМ швидко здобула визнання з боку ООН, ОБСЄ, Ради Європи й інших МО. Взаємне визнання територіальної цілісності та непорушності кордонів держав-членів ГУАМ стало підґрунтям плідної співпраці. Учасниці організації почали використовувати міжнародні майданчики для промоції єдиного курсу, висуваючи проекти спільних резолюцій. Є багато добрих прикладів їхньої скоординованої діяльності в МО, а також економічної, фінансової та гуманітарної підтримки в різних, подекуди навіть скрутних, ситуаціях.

Ця молода й амбітна регіональна ініціатива набирала обертів у сприянні налагодженню співпраці, миру, стабільності та розвитку.

Росія – безумовна загроза світовому порядку

Позитивну динаміку розвитку ГУАМ зруйнувала російська агресія проти Грузії в серпні 2008 року – лише через місяць після останнього саміту організації, що проходив у Батумі за головування Грузії. Цією жорстокою п'ятиденною війною, вторгненням та окупацією Абхазії і Цхінвальського регіону Росія грубо порушила територіальну цілісність Грузії.

Відлуння цієї агресії відчували в усьому регіоні та далеко за його межами. Це був перший зухвалий, відвертий, демонстративний і певною мірою провокативний акт РФ перед очима світової спільноти на перевірку її реакції, ефективності та стійкості міжнародної системи. Відповідь світового співтовариства, яка викликала розчарування, та її нікчемні наслідки добре відомі. Кремль задовольнила безпринципна і слабка міжнародна реакція на це обурливе порушення норм і принципів міжнародного права з боку постійного члена РБ ООН проти невеликої держави, яка насмілилася сама визначати власне майбутнє. Натомість ми побачили спроби умиротворення РФ, ініціативи щодо примирення сторін і фактичне прийняття наслідків агресії.

Така реакція створила підґрунтя для Росії поводитися агресивніше та напористіше стосовно сусідніх країн, аби встановити над ними контроль і підкорити своїй волі. Для цього керівництво РФ використовувало свій звичний і випробований арсенал: примус через залякування, погрози, шантаж, насильство, розпалювання локальних збройних сутичок, інформаційні маніпуляції, втручання у внутрішні справи та виборчі кампанії іноземних держав через своїх підставних осіб тощо. Як наслідок, ми стали свідками внутрішньополітичних потрясінь, спалахів «заморожених» конфліктів, загальної напруги та нестабільності в регіоні.

Ця ситуація вплинула і на роботу ГУАМ. Навіть були випадки, коли політичні лідери деяких держав-членів ставили під сумнів раціональність і доцільність існування організації. Попри всі складнощі, ГУАМ і далі вела свою діяльність, хоча й рутинну, малопомітну та без значущих досягнень.

Недовго довелося світові чекати наступного потрясіння – нападу РФ на Україну 2014 року. Як і раніше, це був черговий відчайдушний акт агресії з метою зупинити рух України в Європу, подалі від Росії. Очевидно, що цей напад став логічним продовженням безкарності за попередні випадки і завершився окупацією східних частин Донецької і Луганської областей та анексією Криму.

Реакція міжнародної спільноти була більш дійовою, зріс масштаб утягнення світових лідерів, було створено нову основу та механізми для медіації. Та за яких умов? Безперечно, цього разу проти РФ запровадили серйозніші санкції, її виключили з G7 і Росія зазнала певних репутаційних збитків. Та чи були ці заходи достатньо жорсткими, щоби змусити Кремль змінити свою поведінку? Ні. Радше навпаки: західні лідери тиснули на Україну з вимогами поступок, а за лаштунками розвивали відносини з РФ у стилі «бізнес як завжди» («business as usual»), ніби нічого й не трапилося. Росія затято продовжувала свою стратегію облутування Європи вуглеводневими щупальцями та корумпування політичних еліт. Водночас РФ провадила політику економічного «задавлювання» України через транспортно-транзитну блокаду, скорочення обсягів постачання природного газу до Європи, а отже, й надходжень до бюджету України з метою демонтажу і знищення національної системи газопроводів, яка має важливе значення для європейської енергетичної безпеки.

Революція гідності в лютому 2014 року проклала шлях до влади в Україні новій політичній еліті з чітким курсом на незалежність і євроатлантичну інтеграцію. Становище в регіоні підвищило роль ГУАМ у протидії новим економічним викликам. Зосередившись на питаннях транспорту / транзиту, торгівлі й економіки, організація відновила проведення зустрічей на високому рівні. Саміти глав урядів ГУАМ 2017, 2018 і 2019 років мали на порядку денних дві основні теми – реалізування концепції транспортно-го коридору ГУАМ та імплементації Угоди про створення зони вільної торгівлі.

Незабаром у нашому регіоні виникла нова гаряча точка. Після низки провокацій на вірменсько-азербайджанському кордоні та на окупованих територіях Азербайджанської Республіки у вересні 2020 року ми стали свідками чергової повномасштабної війни між двома сусідніми країнами, яка отримала назву Другої карабаської війни. Після майже трьох десятиліть безрезультатних, безкінечних і безнадійних міжнародних зусиль медіації в урегулюванні конфлікту Азербайджан, опираючись на статтю 51

Статуту ООН, зробив вибір на користь звільнення незаконно окупованих територій після Першої карабаської війни на початку 1990-х років. Переможна 44-денна війна започаткувала нову динаміку в усьому регіоні з багатонадійними перспективами врегулювання конфлікту та відновлення територіальної цілісності держав-членів ГУАМ. Звичайно, це потенційно був ще один страшний сценарій для Кремля, який намагався утримати регіон під контролем.

За півтора року в регіоні розпочався новий виток насильства. 24 лютого 2022 року РФ розв'язала неспровоковану та нічим не обґрунтовану повномасштабну війну проти України, нечувану за своїми масштабами та жорстокістю, яка має ознаки геноциду та потенційно може перерости в глобальну і навіть ядерну. Ця війна в центрі Європи у XXI столітті – безпрецедентна та немислима. Так РФ знову кинула виклик світовому порядку і системі міжнародних відносин, щоби довести їх до паралічу і повного краху.

Що ж було прикметного цього разу? Війну передбачали, про неї попереджали задовго до початку і, на моє переконання, вторгненню можна було б запобігти, вдавшись до превентивних дій, якби світові лідери були більш принциповими і рішучими. Однак ми вкотре стали свідками того, що світ був шокований і наляканий, мав у своєму арсеналі лише засудження замість ідеї чи плану дій.

До того ж у такий трагічний і небезпечний момент західні лідери виявилися непослідовними і незлагодженими у своїх реакціях і діях. Дехто навіть ставив під сумнів рішення чинити опір і пророкував швидку поразку України. На жаль, на початках узяла гору інерція попередніх поглядів і поведінки. Як наслідок, ми почули риторику умиротворення, заклики до капітуляції та пропозиції владі допомогти покинути країну.

Міжнародна спільнота готувалася заплющити очі навіть на таке грубе порушення, аби заспокоїти РФ і залишитися у своїй зоні комфорту. Захід був готовий пожертвувати Україною, серйозно підірвавши засади системи міжнародних відносин, довіру до права, інститутів, здекларованих цінностей і принципів. Дуже багато всього було поставлено на кін.

Однак український народ зруйнував прогнозовані сценарії. Він вирішив чинити опір другій за потужністю армії світу і битися до останнього. Замість утечі з країни влада запросила більше зброї і підтримки в боротьбі за захист демократичних цінностей і Заходу. Це був момент істини. Саме позиція Президента України Володимира Зеленського та незламний дух і воля українців визначили перебіг подальших подій на полі бою і, можливо, навіть хід історії.

Європейців, як і людство загалом, глибоко шокували фотографії звірств і жорстокості війни, а також прибуття мільйонів українських біженців у

перші дні. Світом прокотилися хвилі гніву та засудження агресії, солідарності з Україною, заклики до підтримки. Політики не могли це ігнорувати та, ймовірно, саме тому відступилися від початкових вагань.

Зрештою демократичні сили Європи і світу об'єдналися, набралися рішучості та надали Україні політичну, фінансову, військову й гуманітарну допомогу. Ця зміна сприйняття – один із найважливіших і вирішальних чинників у боротьбі між добром і злом. Від інтенсивності, послідовності та безперервності цієї підтримки залежить результат боротьби, ступінь подальших збитків і нищень, смерті і страждання людей.

На шляху до модернізації глобальної системи безпеки

Зараз ми перебуваємо на визначальному роздоріжжі світової історії. На наших очах руйнується стара система світоустрою та міжнародних відносин, стереотипи, наративи і все, що з нею пов'язано. Але нова система ще не прийшла на зміну старій. Наразі лише об'єднання охочих утримує ситуацію від скочування у прірву.

Вірю, що після війни і перемоги України світ ґрунтовно переосмислить, реорганізує і відкалібрує нинішню систему міжнародних відносин та модернізує глобальну архітектуру безпеки відповідно до нових реалій.

Водночас удосконалення системи можливе лише через чесний і безкомпромісний аналіз подій останніх десятиліть після падіння залізної завіси, розуміння усієї їхньої повноти та складності. У цьому контексті досвід держав простору ГУАМ може сприяти досягненню цієї мети.

Пильну увагу зосереджено на країнах-членах і регіоні ГУАМ, де повноцінно проявилися неефективність, неадекватність, безсилля й ерозія системи міжнародних відносин і світового порядку. Історія конфліктів на території кожної з держав-членів ГУАМ (вірменсько-азербайджанський конфлікт за Нагірно-Карабаський регіон Азербайджану; Придністровський регіон Молдови; російська окупація Абхазії та Цхінвальського регіону Грузії, а також Криму, частин Донецької, Луганської, а тепер і Херсонської та Запорізької областей України) і спроби та зусилля міжнародного співтовариства щодо так званого врегулювання можна розглядати як стрес-тестування на стійкість регламентованого світового ладу та міжнародної системи, що його контролює, зокрема на її здатність гарантувати і підтримувати мир, стабільність і безпеку.

Я вже зазначав причини такої чималої кількості конфліктів у нашому регіоні. Та чому система взагалі уможливила та дозволила всі ті порушення, трагедії, жахи і жорстокість, які пережили наші народи, якщо закон і справедливість були на боці держав-членів ГУАМ? Хто повинен нести за це відповідальність? Відповідь очевидна – система дала збій і потребує змін!

Конфлікти та війни в регіоні ГУАМ викрили всі проблеми нинішньої системи міжнародних відносин і глобального безпекового порядку. Міжнародна спільнота має врахувати засвоєні тут уроки, формуючи майбутню архітектуру безпеки. Ці уроки очевидні:

- початкова безкарність винних за порушення норм і принципів міжнародного права призвела до подальших грубих порушень.

- Незважаючи на те, що міжнародні організації засудили ці порушення у своїх резолюціях і рішеннях, вони майже або взагалі не вплинули на поведінку порушників.

- Спроби міжнародних медіаторів сприяти мирному врегулюванню кожного з конфліктів у досвіді країн ГУАМ більше нагадували імітування процесу. По суті, їхні зусилля були спрямовані не на досягнення справедливого і стійкого розв'язання конфліктів, а на затягування процесу і спонукання жертв до визнання і прийняття нав'язаних рішень, узгоджених у кулуарах без їхньої участі. Найяскравішим прикладом цього з відомими наслідками є конфлікт між Вірменією та Азербайджаном.

- Попри те, що закон і справедливість, а також резолюції головних міжнародних органів були, безсумнівно, на боці держав-членів ГУАМ, нескінченні та безрезультатні міжнародні посередницькі зусилля поступово призвели до встановлення нової норми, де право сильного переважає над верховенством права.

- Поступово абсолютна безкарність винних і вседозволеність у поєднанні з конформізмом і поступками міжнародної системи розпалили апетити агресорів та їхніх ставлеників. Фактично ми стали свідками надання мовчазної індульгенції від міжнародної системи та заохочення злочинців до подальшої агресії.

На основі цього можна окреслити головні висновки та дати рекомендації щодо майбутньої системи:

- не можна толерувати та залишати безкарним жодне порушення правил, навіть незначне.

- Міжнародна система повинна мати ефективні інструменти та механізми для моніторингу і дотримання порядку, опираючись на правила та імплементацію своїх рішень.

- Щоби заслуговувати на довіру, міжнародна система має бути об'єктивною, справедливою і послідовною, відповідати власним правилам і рішенням. Міжнародні відносини слід позбавити принципів «чия сила, того й прерогатива» або «великий і могутній робить те, що хоче, а малий і вразливий – те, що повинен».

- Необхідно унеможливити застосування подвійних стандартів у ставленні та поводженні, прихованих планів, політики умиротворення; викоренити брехню та лицемірство тощо.

Отже, яких же наслідків для системи міжнародних відносин слід очікувати від поточної війни і перемоги України? Як зміниться нинішня система, у якому напрямку і як вона еволюціонуватиме?

На мою думку, необхідно підтримувати та зміцнювати систему, засновану на правилах. Мають бути збережені норми і принципи міжнародного права, базові міжнародні документи, які закладають основи мирного співіснування та забезпечують рівні і справедливі права для всіх членів міжнародної спільноти. Водночас інституційні, організаційні й операційні аспекти наявної системи потребують оновлення, що дозволить вести моніторинг і забезпечувати дотримання цих норм, підтримувати мир, безпеку та стабільність. Представництво в головних інституціях слід переглянути та розширити, систему ухвалення рішень – спростити, бюрократію – усунути, а право вето та механізми консенсусу обмежити дуже вузьким спектром конкретних питань або ж повністю скасувати. Нова міжнародна система має бути більш оперативною, рішучою, гнучкою, представницькою, інклюзивною, передбачуваною та превентивною.

Нова система має розв'язати й інші важливі проблеми – етики та моралі в міжнародних відносинах, послідовності, злагодженості, спадкоємності та відповідальності. Добросовісність і чесність політичних лідерів нині набувають особливої актуальності. Один із гірких висновків з досвіду останніх десятиліть полягає в тому, що міжнародна спільнота, а точніше світові лідери, самі створили і виплекали монстра через потурання, умиротворення та загравання з лідером РФ. Певною мірою вони заклали фундамент нинішньої трагічної ситуації і несуть частку відповідальності. Саме тому ми бачимо доволі радикальні трансформації лідерів демократичних країн, визнання поразок своєї попередньої політики й особистих помилок. Саме тому вони готові платити за них високу ціну.

Я вважаю, відкалібрування й оновлення міжнародної системи проходить в напрямку знизу – вгору, з більшою увагою та фокусуванням на національному рівні. На мою думку, процес покращення та відбудови після війни розпочнеться зі зміцнення національної безпеки й оборони багатьох країн. Через дискредитацію системи міжнародних відносин та її інститутів, девальвацію норм і принципів права та втрату довіри до системи національні держави будуть схильні покладатися в розв'язанні проблем переважно на власні сили та зосереджуватися на зміцненні національних оборонних і безпекових спроможностей. Як видається, це буде основною світовою тенденцією після війни.

«Наша мета – перетворити регіон на зону вільної торгівлі, інвестицій і транзиту»

З огляду на такі перспективи регіональні об'єднання, засновані на спільних інтересах і стратегічному баченні, набуватимуть щораз більшого зна-

чення як критично важливі елементи регіональної безпеки і стабільності та стануть невіддільною частиною майбутніх глобальної архітектури безпеки і світового порядку.

У глобальному масштабі будуть явні «полюси тяжіння»: євроатлантичний (навколо США та ЄС) та азійський (довкола Китаю). Вони конкуруватимуть між собою за залучення країн до своїх сфер впливу. Процес формування нового світоустрою та міжнародної системи з її інститутами, які забезпечуватимуть його функціонування, потребуватиме певного часу.

Водночас очевидно те, що післявоєнна відбудова на такому міжнародному тлі стимулюватиме утворення регіональних об'єднань на основі взаємних спільних довгострокових інтересів, здатних надалі протистояти можливим потрясінням. А отже, ГУАМ з її організаційною структурою, напрацьованим інструментарієм, механізмом співпраці, стратегічним баченням і практичним порядком денним має ще один історичний шанс посісти гідне місце у формуванні нашого регіону як зони миру, безпеки і стабільності. Держави-члени ГУАМ повинні взяти на себе роль реальних господарів і стейкхолдерів регіону.

Сподіваюся, що перемога України створить усі необхідні передумови для того, щоб ОДЕР – ГУАМ повноцінно скористалася своїм потенціалом важливої багатосторонньої платформи, а зовнішнє середовище буде сприятливим і сприятиме втіленню її амбітних ініціатив і проєктів. Географія ГУАМ набуває дедалі більшого значення для світової економіки та безпеки – і її слід інтегрувати в європейську та міжнародну мережу зв'язків та архітектуру безпеки. Такий сценарій розвитку співпадатиме з інтересами всього міжнародного співтовариства. Проте головними учасниками та рушіями цього процесу повинні стати держави-члени ГУАМ. Наша мета – перетворити регіон на зону вільної торгівлі, інвестицій і транзиту, тож нам потрібно запустити цей процес у непохитний хід. Ми сподіваємося й очікуємо, що до нього буде залучено й наших партнерів, а також ЄС та його держави-члени. Втілення проєктів та ініціатив ГУАМ створюватиме нову динаміку в регіоні, сприятиме глибоким і незворотним трансформаціям і матиме потужний побічний вплив далеко за його межами.

За наявності та функціонування життєво важливої регіональної інфраструктури держави-члени ГУАМ зможуть розширювати співпрацю у сферах, що зосереджені на гарантуванні безпеки та надійності чи спрямовані на досягнення цієї цілі. Під час головування України 2023 року держави-члени, можливо, захочуть змінити механізми діяльності ГУАМ, аби поліпшити та зміцнити організаційну спроможність, підвищити її актуальність і відповідність новим викликам, а також сфокусуватися на нових горизонтах.

Механізми діяльності ГУАМ, ризики російської миротворчості та війна в Україні

У регуляторній базі ГУАМ немає конкретних механізмів для стабілізації зон збройних протистоянь на тимчасово окупованих територіях держав-членів. Ми використовуємо різні міжнародні майданчики, щоб інформувати, привертати увагу до системних порушень, закликати міжнародну спільноту реагувати на проблемні питання: недотримання принципу територіальної цілісності, «повзучу анексію» і так звану бордеризацію – незаконну демаркацію, як це відбувається в Грузії; порушення прав людини, прав біженців і ВПО на окупованих територіях; знищення культурної та історичної спадщини, до якого вдаються окупаційні сили; використання територій як «сірих зон» для контрабанди та нелегальної торгівлі зброєю, наркотиками, людьми тощо. У межах ООН та інших МО, на різних міжнародних платформах, ми регулярно порушуємо питання безпеки та стабільності в регіоні у зв'язку з агресією та окупацією. Щорічно представництва держав-членів ГУАМ при ООН ініціюють і промотують резолюції щодо конфліктів на територіях таких держав та їхній вплив на міжнародний мир, безпеку й стабільність. Проілюструю лише кількома прикладами. Під час головування України в Раді Безпеки ООН (РБ) 2017 року за ініціативи держав-членів ГУАМ до порядку денного засідання РБ за участю Генерального секретаря ГУАМ внесли питання регіональних конфліктів, а також ризиків і загроз, які вони становлять для міжнародного миру, безпеки та стабільності. 2018 року за ініціативи Грузії, яка тоді головувала в ГУАМ, було організовано спеціальне засідання Постійної ради ОБСЄ. Після змістовної доповіді Генерального секретаря ГУАМ про ситуацію в регіоні та діяльність організації було проведено ґрунтовну сесію запитань і відповідей з учасниками засідання. Аналогічну ініціативу втілили в Раді Європи під час очільництва Молдови в ГУАМ.

Окрім координування, спільного висування та промотування ініціатив, наші країни підтримують індивідуальні проекти одна одної, а також відповідні справи, які перебувають на розгляді в інших МО. Це, зокрема, проблеми незаконних виборів на окупованих територіях, затримання й катування громадян країн ГУАМ, порушення територіальної цілісності та суверенітету шляхом «повзучої анексії», як у випадку з Грузією, тощо.

Вважаємо, що необхідно та важливо просувати ці питання до міжнародного порядку денного й утримувати їх у фокусі світової спільноти. Хоча й результати не завжди відповідають очікуванням, навіть коли міжнародні органи ухвалюють рішення на користь держав-членів ГУАМ.

Попри все, наші країни застосовують ці резолюції та рішення як засоби впливу й апелюють до міжнародного співтовариства, заохочуючи його до належної реакції та підтримки. Адже ці конфлікти на територіях дер-

жав-членів ГУАМ справді серйозно перешкоджають розвиткові країн і регіону, становлять високу загрозу для регіональної та міжнародної безпеки і стабільності. Як бачимо, після багатьох років наполегливих, копітких, безперервних зусиль держав-членів ГУАМ і бездіяльності міжнародної спільноти ми опинилися на краю чогось жахливого, з непередбачуваними наслідками.

Хай там як, наші країни й далі докладають колективних і скоординованих зусиль, щоб зарадити проблемним ситуаціям у Придністровському регіоні Молдови, Абхазії та Цхінвальському регіоні Грузії. Проте нині ми бачимо, що із цього процесу було вихолощено суть. Винних не лише досі не покарано – вони й далі вдаються до різноманітних маніпуляцій: вигадують абсурдні аргументи, вчиняють провокації, шантаж, а іноді навіть, як-от вірмени, зображають із себе жертв, щоб уплинути на позиції та рішення міжнародної спільноти. Це чітко видно в ситуаціях, пов'язаних з Азербайджаном та Україною.

На тлі неефективності міжнародного співтовариства держави-члени ГУАМ опинилися в замкнутому колі безкінечних і безрезультатних спроб. Зрештою це призвело до того, що «заморожені конфлікти» трансформувалися в гарячі кровопролитні війни з дуже небезпечними наслідками.

Як я вже зазначав вище, Азербайджан відновив свою територіальну цілісність, скориставшись законним правом, передбаченим у статті 51 Статуту ООН. Після славної перемоги в 44-денній війні 2020 року Азербайджан звільнив свої міжнародно визнані території, які майже 30 років перебували під незаконною окупацією вірменських збройних сил. Ця перемога та капітуляція Вірменії створили можливість остаточного мирного врегулювання та розв'язання конфлікту між Республікою Вірменія й Азербайджанською Республікою. За нових обставин, які склалися після цієї перемоги, умови перемир'я та врегулювання було узгоджено й зафіксовано в Спільній заяві, яку підписали сторони конфлікту, а також РФ, що стала посередником. Було погоджено, що на час перехідного етапу в регіоні проживання вірменського населення буде тимчасово розміщено обмежений контингент російських миротворців (КРМ) для гарантування стабільності й безпеки.

Нині, після двох років консультацій і переговорів, процес остаточного врегулювання підходить до завершення. За цей час було визначено конкретні кроки та зобов'язання сторін, спрямовані та те, щоб розчистити шлях для підписання мирної угоди між Азербайджанською Республікою та Республікою Вірменія.

Серед зобов'язань, які сторони взяли на себе та досі не виконали, – повне виведення незаконних збройних формувань і роззброєння цивільного населення. Крім того, надходять повідомлення про контрабанду зброї з

Вірменії до регіонів відповідальності КРМ і певну протиправну діяльність на території Азербайджану, яка перебуває під наглядом російських миротворців. Відомо, що деякі інциденти відбуваються за прямої або опосередкованої участі КРМ.

Ми також чуємо елементи реваншистської та мілітаристської риторики, навіть заклики до продовження періоду перебування російського контингенту в Азербайджані: нещодавно пролунала пропозиція про збільшення терміну на 10 або 20 років. Усе це свідчить про спроби зірвати процес мирного врегулювання, що, безумовно, суперечить зобов'язанням сторін і викликає сумніви щодо справжніх намірів інших підписантів Спільної заяви. Звісна річ, ця риторика спричиняє певне занепокоєння, але поки не становить реальної загрози для мирного процесу.

Дислокування РМК на території Азербайджану – акт доброї волі республіки з огляду на певні занепокоєння та необґрунтовані побоювання тамтешнього вірменського населення. Період перебування миротворців узгоджено й обмежено п'ятьма роками. Вони не мають чіткого мандату, проте їхня мета – гарантувати безпеку в межах перехідного процесу. Це означає, що в них є ще близько двох років. Отже, сторони мусять виконати всі свої зобов'язання, зафіксовані в Спільній заяві.

Азербайджан діє цілком відповідно до взятих на себе зобов'язань. Президент Азербайджанської Республіки чітко й категорично висловив позицію держави: питання Нагірного Карабаху розв'язано, це вже історія. Азербайджан запропонував п'ять основних принципів мирного врегулювання, побудовані на положеннях Статуту ООН та інших головних міжнародних документів. Ми можемо вести переговори лише щодо врегулювання двосторонніх відносин між Вірменією та Азербайджаном. Керівництво країни ухвалило комплексну програму реабілітації та розвитку звільнених територій з метою їх відбудови та реінтеграції. Вважаю, що підписання мирної угоди сприятиме цьому процесу, зокрема делімітації та демаркації кордонів між Азербайджаном і Вірменією.

Присутність російських миротворців в Азербайджані навряд чи становить загрозу. Звичайно, їхня поведінка ставить під сумнів доцільність довіри до РФ, однак, схоже, стан на місцях під повним контролем азербайджанських збройних сил, які негайно та рішуче кладуть край інцидентам і спробам дестабілізації ситуації, зокрема на вірменсько-азербайджанському кордоні. Ініціатива в Азербайджану, і держава діє з позиції сили.

Позитивною є справжня зацікавленість міжнародної спільноти в якнайшвидшому врегулюванні конфлікту та примиренні між Азербайджаном і Вірменією, яке будуватиметься на визнанні територіальної цілісності та суверенітету в межах міжнародно визнаних кордонів. Окрім Москви, докладають зусилля та стимулюють цей процес Брюссель і Вашингтон. На

відміну від Росії, вони визнають Карабах невіддільною частиною Азербайджану й залишають на розсуд національної влади питання визначення статусу тих вірмен, які вирішать не змінювати місце проживання та прийняти громадянство Азербайджанської Республіки.

Це вселяє надію. Росія не в тому становищі, щоб диктувати свої умови. Її наміри можна збагнути, але їх неможливо втілити – принаймні зараз чи найближчим часом. До того ж, на мою думку, це не відповідає й інтересам нинішнього керівництва Вірменії.

Зараз Росія загрузнула по вуха, чи навіть вище, у своїй злочинній авантюрі в Україні. Її ресурси вичерпуються, а можливості серйозно обмежені й скуті повномасштабною війною. На тлі величезних втрат вони дуже ослаблені й навряд чи здатні навіть думати про якісь нові починання.

Війна в Україні виснажує збіднілі ресурси РФ. Кремль відчайдушно потребує перемир'я та перепочинку, щоб зализати рани. Не думаю, що вони в змозі бути активними на кількох фронтах, зокрема в Азербайджані. Тим паче що азербайджанська влада діє обережно та мудро, чітко дотримується досягнутих домовленостей і не дає ні приводів, ні виправдань для нових провокацій. Найголовніше, що Азербайджан зберігає повний контроль над ситуацією й утримує ініціативу. Цей процес незворотний.

Звільнення незаконно окупованих територій Азербайджану та уруччєння процесу мирного врегулювання з Вірменією породили надії та започаткували нову динаміку на Кавказі, що зрештою прокладе шлях до звільнення всіх окупованих територій регіону та встановлення миру, стабільності, налагодження співпраці.

Я глибоко переконаний, що війна, яку розпочала РФ проти України, закінчиться для України так само, як і війна з Вірменією для Азербайджану: перемогою та повним відновленням територіальної цілісності й суверенітету. Великою перевагою України є те, що весь світ об'єднався на її підтримку. Якщо ця підтримка буде стійкою та безперервною, шанси на швидку перемогу зростуть. Безперечно, поразки на полі бою завдають серйозних ударів по російських імперіалістичних амбіціях.

Перемога України ґрунтовно вплине і на наш регіон, і на всі наші країни, і на ОДЕР – ГУАМ. У нас з'явиться прекрасна можливість спільно зробити великий ривок у нову віху національного та регіонального розвитку й процвітання.

Розмінування та реінтеграція деокупованих територій: спільний досвід

Розмінування та реінтеграція деокупованих земель, реформування служб надзвичайних ситуацій можуть стати одними з найважливіших і невідкладних питань, які необхідно буде розв'язати країнам-членам ГУАМ після перемоги та звільнення захоплених регіонів. Обмін досвідом

і міжнародна співпраця можуть прискорити процес відновлення та відбудовування таких територій і гарантувати більшу безпеку.

У межах ГУАМ ми накопичили деякий досвід співпраці під час надзвичайних ситуацій. Спеціальна робоча група напрацювала практику взаємодії задля їх ліквідування. Представники відповідних служб держав-членів ГУАМ регулярно проходять навчання та тренування на спеціальних полігонах з імітаціями надзвичайних ситуацій, що їх спричинюють природні катаклізми або техногенні аварії. Можу навести приклад практичної взаємодії між екстреними службами держав-членів ГУАМ: допомога з гасіння масштабних лісових пожеж, яких останнім часом побільшало в наших країнах.

Посилення співпраці у сфері розмінування шляхом обміну досвідом допоможе втілити нагальні цілі держав-членів та всього регіону. У цій сфері серед держав ГУАМ, мабуть, найбагатшого досвіду набув Азербайджан після звільнення окупованих земель унаслідок переможної війни 2020 року. Країна взялася реалізовувати комплексну програму реабілітування та відбудови величезних територій, що їх повністю зруйнували та спустошили вірменські окупанти протягом останніх десятиліть. Усі ці території всіяно мінами. Те, що немає відповідних карт, серйозно ускладнює процес розмінування. На жаль, і донині трапляються випадки загибелі та травмування військовослужбовців і цивільних, зокрема будівельників, робітників, журналістів, від підризу на мінах. Тому я впевнений, що азербайджанським фахівцям є чим поділитися: вони набули цінного досвіду завдяки новітнім практикам розмінування.

Азербайджан також накопичив чимало напрацювань із відновлення звільнених територій, відбудові з нуля зруйнованих сіл і міст, будівництві нових доріг та аеропортів, електростанцій, ліній електропередач – і все на основі сучасних «розумних» та екологічних технологій. Це може бути ще однією сферою для обміну досвідом, зокрема з огляду на величезні та масові руйнування цивільних об'єктів, які спричинило російське вторгнення. У програми відбудови та реновації цивільної інфраструктури та житлових районів слід внести питання щодо захисту людей під час надзвичайних ситуацій і війн.

Інакше кажучи, попереду в держав-членів ГУАМ великий обсяг роботи за цим напрямом, у якій суттєво допоможе взаємодопомога та співпраця, зокрема з міжнародними партнерами.

Безпека в Чорноморському та Каспійському регіонах: спільні підходи

Ми напрацюємо нові спільні підходи для гарантування безпеки в регіоні, опираючись на попередні ідеї та ініціативи. Я вже неодноразово наголошував на стратегічній важливості простору ГУАМ для глобальних взаємозв'язків, безпеки й сталого розвитку. Наша географія – це най-

більший і найцінніший актив, образно кажучи, наша найпривабливіша «унікальна торговельна пропозиція», «товар». Цьогоріч ми відзначаємо 25-ліття створення ГУАМ. Цілком солідний вік. Однак як організація ми поки що мало зробили для того, щоб «комерціалізувати» її, зробити привабливою та «проданою». Думаю, ви зі мною погодитесь: ніхто не хоче проблем, тим паче якщо їх спричинили (або з ними пов'язані) конфлікти та війни. Коли ви прагнете щось придбати або вкласти свої гроші, нестабільність і непередбачуваність небажані. Початкова ідея, коли ГУАМ перетворився на ОДЕР – ГУАМ, полягала в тому, щоб промотувати наш регіон не як територію, усіяну проблемами, конфліктами, війнами та нестабільністю, а представити його з позитивного та перспективного погляду, зробити привабливим для торгівлі, інвестування й інших форм співпраці.

На жаль, ми не виправдано забарилися з реалізуванням цих ідей. Вище я побіжно зазначав причини. Вони переважно об'єктивні, хоча є й не дуже обгрунтовані.

Тут я буду дещо критичним. Нині нам потрібно поліпшувати цю ситуацію. У нас є чергова нагода та історичний шанс усе докорінно змінити й мобілізувати зусилля для досягнення цілей в інтересах держав-членів ГУАМ і регіону загалом. Завдяки геополітичним зрушенням перед нами постали унікальні можливості й ми можемо негайно використати свої природні переваги. Дозвольте пояснити, що я маю на увазі.

Після війни ми мусимо докласти більше зусиль, щоб у регіоні перепліталися транспортні, енергетичні та безпекові проекти. Наша слабкість – у роз'єднаності. Ми не консолідовані міцними й нерозривними торговельно-економічними зв'язками, які перетворили б регіон у єдиний економічний простір. Транспортні комунікації слабкі, ненадійні та дорогі, енергетичний ринок неінтегрований, а зв'язки з міжнародними економіками в регіоні та за його межами нетривкі.

Тепер стратегічне значення географії ГУАМ стає дедалі очевиднішим не лише для її держав-членів, а й на міжнародному рівні, набуває більшої геополітичної виразності після відповідних зрушень, які поглибила нинішня війна. Вона ще яскравіше продемонструвала необхідність ширшого залучення міжнародної спільноти до розвитку транспортного коридору ГУАМ як невіддільної частини регіональної архітектури зв'язку, що об'єднує Європу з Центральною Азією та віддаленішими регіонами. Альтернативна та різноманітна транспортно-логістична інфраструктура, що обслуговуватиме дедалі активніший торговельний потік між двома глобальними центрами сили – Азією і Європою, – відповідає інтересам не лише держав ГУАМ, а й усього світу, і матиме значний побічний ефект і для країн-членів, і для прилеглих регіонів. Морське сполучення – основний елемент цієї транспортної архітектури, як можна висувати з гео-

графічних карт. Тому свобода мореплавства й пересування торговельних суден Азовським, Чорним і Каспійським морями має лежати в основі майбутньої архітектури зв'язку та безпеки. Надважливими є альтернативні артерії між величезними, потужними та багатими економічними полюсами: один – на Сході, інший – на Заході. А ми – посередині.

Я переконаний, що втілення цих ідей може стати фундаментом для стабільності й безпеки в регіоні та його подальшого процвітання, адже створить рівні можливості й відповідатиме інтересам усіх сторін. Коли комерція процвітає, а торговельні шляхи відкриті для руху, то гармати мовчать, якими б великими не були егоїстичні національні амбіції.

Ці ідеї обговорюють і поширюють ще з 1990-х років, але досягнень у контексті регіональних і міжрегіональних зв'язків небагато. Досить згадати ініціативу «ТРАСЕКА» – транспортний коридор «Європа – Кавказ – Азія», який, на жаль, не виправдав очікувань і зазнав невдачі з багатьох причин.

Тому я вважаю, що найбільшим внеском у регіональну безпеку стане запуск транспортного коридору ГУАМ. Безпека та стабільність цього проекту відповідає інтересам усієї міжнародної спільноти, адже він запрацює для транзиту й обслуговування значних обсягів торгівлі, які в перспективі зростатимуть. Коли в держав-членів ГУАМ буде цей ресурс, ми розширюватимемо і посилюватимемо безпекову співпрацю для гарантування його захисту, ефективності та конкурентоспроможності. Упевнений, що в цій сфері нам вдасться налагодити міцну взаємодію з міжнародними партнерами.

ГУАМ – розвинена міждержавна структура, яка має унікальний шанс суттєво змінити гео економічне становище регіону. Для цього є всі передумови. Як повноправна міжнародна організація з усталеними інституціями, інструментами та механізмами співпраці, з концепцією та чіткими ідеями про майбутнє, ОДЕР – ГУАМ здатна до негайних та ефективних дій.

Ми мусимо якнайшвидше акумулювати зусилля й підготувати конкретні проекти й ініціативи. З огляду на величезні масштаби та відповідні виклики, маємо залучити до втілення цього кроку наших партнерів і всіх охочих. Особливий інтерес становитиме формування регуляторної бази для регіональної співпраці з ЄС, з яким держави-члени ГУАМ налагодили поглиблені двосторонні відносини. Водночас регіональний формат може всім принести чималу користь і створити ефект синергії.

Очікує свого втілення ще одна важлива ініціатива: розроблення й ухвалення Візії («Vision Paper»), яка відображає стратегічне бачення довгострокової співпраці, зокрема й у безпековому вимірі. Секретаріат ГУАМ підготував проект документу, який нині вивчають держави-члени. Я сподіваюся на відновлення його спільного розгляду найближчим часом. На мою думку, у документ, зокрема в безпекову його частину, внесуть поправки та доповнення з огляду на післявоєнні реалії та безпекові виклики в нашому неспокоїному середовищі.

Відносини ГУАМ – ЄС: різнорівнева співпраця

Країни ГУАМ чекають нагоди формалізувати відносини з Євросоюзом і налагодити продуктивну та взаємовигідну співпрацю. У цьому контексті вони радо підтримують будь-який розвиток взаємодії з ЄС: на рівні держав чи в межах регіонів. Усі країни ГУАМ мають поглиблені двосторонні відносини з ЄС. Ми дуже тішимся, що нещодавно вони перейшли на вищий рівень: Молдова й Україна набули статусу кандидатів на вступ. Не втрачаємо оптимізму, що до цього клубу невдовзі приєднається і Грузія. ЄС надзвичайно зацікавлений у розвитку, зміцненні відносин і співпраці з Азербайджанською Республікою. Сторони підвищили статус своїх взаємин до стратегічного партнерства у сфері енергетики й транспортування – основних напрямів співпраці між державами ГУАМ, – тож у просуванні та розвитку цих галузей ми розглядаємо ЄС як очевидного партнера.

Ми зосереджені на втіленні наших флагманських ініціатив – транспортного коридору (ТК) і зони вільної торгівлі ГУАМ – та сподіваємося залучити ЄС до розроблення комплексного техніко-економічного обґрунтування ТК відповідно до екологічних, інженерних і технічних європейських стандартів. Тому з огляду на зазначене вище вважаємо, що для ЄС його найближчий сусід, ГУАМ, зможе бути надійним регіональним партнером геостратегічного значення.

Ми розглядаємо плани та програми східного розширення ЄС, зокрема в енергетичній і транспортній сферах, як чудову можливість поглибити співпрацю. Нині ці перспективи дедалі ближчі та дуже обнадійливі.

Енергетична безпека в діяльності ГУАМ

Роль і значення альтернативних джерел постачання енергоносіїв експоненційно зросли на тлі російської агресії проти України, унаслідок скорочення, а відтак і припинення постачання з РФ. З огляду на обсяги російського експорту та ступінь залежності від них (особливо Європи), пошук нових постачальників та альтернативних маршрутів – пріоритетне завдання на міжнародному порядку денному, мета якого – запобігти енергетичній кризі з настанням зими, а головне – не допустити її поглиблення та потенційної політичної нестабільності.

У цьому сценарії свою роль чудово може відіграти Азербайджан, адже ця країна має багаті запаси ресурсів, розвинену й оперативну інфраструктуру, яка сполучає Каспійський регіон з європейським ринком. 2021 року врочисто відкрили та ввели в експлуатацію Трансадриатичний газопровід, що з'єднує Азербайджан із Грецією, Албанією та Італією як кінцевим пунктом призначення, і Баку вже розпочав постачання через Південний газовий коридор і трубопровідні системи Трансанатолійського і Транса-

дріатичного газопроводів до Європи. Нині, з огляду на дедалі більший попит, заплановано збільшити обсяги постачання природного газу зазначеними шляхами, а також розробити новий маршрут через Болгарію до країн Балканського півострова. Тривають дискусії і щодо постачання газу до Молдови й України.

Останнім часом Туркменістан демонструє зацікавленість у розвитку постачання природного газу Транскаспійським маршрутом за допомогою наявної трубопровідної інфраструктури в регіоні. Для нас це чудова новина. З огляду на чималу частку туркменістанського газу у світових запасах, співпраця з ним значно сприятиме енергетичній безпеці держав ГУАМ і ЄС.

Заплановано також транспортування скрапленого природного газу (СПГ) з Каспію до Румунії через Чорне море. Для цього розглядають перспективу будівництва СПГ-терміналів у Грузії (для відправлення) та Румунії (для отримання газу) в межах проекту «AGRI» (Азербайджан – Грузія – Румунія – «Інтерконектор»).

Отже, ми бачимо, як Азербайджан і Південний Кавказ трансформуються у важливий регіональний енергетичний коридор – критично важливий елемент становлення європейської архітектури енергетичної безпеки.

Азербайджан і Грузія – держави-засновниці ГУАМ – тісно співпрацюють в енергетичній сфері. На українському ринку Азербайджан репрезентує державна нафтова компанія «SOCAR». Не маю сумнівів і щодо чудових довгострокових перспектив співпраці в цій сфері в межах ГУАМ – задля зміцнення енергетичної безпеки, підвищення енергоефективності, розвитку альтернативних і відновлюваних джерел енергії та, зрештою, сприяння дедалі більшому зближенню країн. Передбачаю активізацію співпраці в цій галузі після закінчення війни, тим паче що ми маємо для цього організаційні й оперативні інструменти та готові діяти. Також можемо побачити дуже багатообіцяльні перспективи такої співпраці з нашими міжнародними партнерами, зокрема з Євросоюзом. Молдова й Україна набули статусу кандидатів на членство в ЄС; Грузія теж може його невдовзі здобути; Азербайджан налагодив стратегічне партнерство з ЄС в енергетичній сфері – взаємовигідна співпраця створює чудові перспективи для зміцнення енергетичної безпеки і ГУАМ, і Європи.

Сучасний стан відносин із зовнішніми партнерами

Нині ситуацію можна описати як тимчасово статичну – через зміни умов, які спершу спричинила пандемія COVID-19, а відтак – дві війни в нашому регіоні. Але загалом я з великим оптимізмом розглядаю перспективи післявоєнного розширення та поглиблення співпраці з партнерами й іншими країнами чи організаціями, які виявляють інтерес до ГУАМ.

Нашими початковими пріоритетами було зростання і зміцнення взаємодії із зовнішніми акторами: країнами, міжнародними організаціями, приватними чи державними структурами. Від заснування й перетворення ГУАМ на повноцінну регіональну організацію ми налагодили відносини та плідну співпрацю зі США, Японією, Вишеградською групою (Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Чехією), країнами Балтії та Північної Європи. Щоправда, з останніми – переважно в парламентському вимірі. Деякі держави-сусіди, зокрема Румунія та Туреччина, також виявили чималий інтерес до ГУАМ, як і країни та регіональні організації навіть Латинської Америки.

Як міжнародна організація, ОДЕР – ГУАМ набула статусу регіонального партнера ООН та її установ, як-от Європейської економічної організації ООН, Усесвітньої туристичної організації, Управління ООН з наркотиків і злочинності, Альянсу цивілізацій тощо. Ми також підтримуємо робочі відносини з ОБСЄ та Радою Європи, співпрацюємо з низкою спеціалізованих об'єднань: зокрема у сфері перевезень – з Міжнародним союзом автомобільного транспорту, Організацією співробітництва залізниць тощо.

Відновлення проведення самітів очільників урядів 2017 року допомогло привернути увагу до ГУАМ, і ми побачили хвилю зацікавлення від багатьох країн та організацій, їхню готовність підтримувати й допомагати державам-членам шляхом регіональної співпраці. Наприклад, 2017 було розпочато процеси діалогу з Канадою, Швецією та Ізраїлем, і внаслідок цього є чималий шанс підписати меморандум із визначеними цілями та сферами співпраці. Попри обставини, нам удалося підготувати Меморандум про взаєморозуміння з Ізраїлем – ми підпишемо його за першої ж нагоди. 2018 року ми розпочинали діалоги із деякими країнами Центральної Азії, Бразилією, Мексикою, але, на жаль, комунікації довелося відкласти до кращих часів через уже зазначені причини.

Переконаний, що після завершення війни та перемоги України ми зможемо розширити географію та врізноманітнити взаємодію з багатьма новими партнерами й організаціями.

Ми відкриті та готові розвивати співпрацю з усіма, хто поділяє наші принципи й цілі та прагне сприяти забезпеченню миру, стабільності й процвітання нашого стратегічного регіону, що має величезний потенціал і дедалі більшу значущість.